

ПАРТИЗАНСЬКА БОРОТЬБА УПА-ОУН У ЗАХІДНИХ ОБЛАСТЯХ УРСР (ТРАВЕНЬ 1945 – 1946 РР.)

Проблема діяльності Української Повстанської Армії та збройного підпілля Організації Українських Націоналістів бандерівського спрямування в західних областях УРСР повоєнного часу¹ ще не знайшла повного та об'єктивного висвітлення в історичній літературі.

Комуністична історіографія (і радянська, і польська, й інших країн колишнього соціалістичного табору) зображувала український повстанський і підпільний рух як політичний бандитизм, породження класового опору української „буржуазії” та „куркульства” соціалістичним перетворенням, явище, інспіроване західними спецслужбами. Комуністичні історики часто змагались лише у ступені лайливої епітології на адресу українських „буржуазних” націоналістів. Разом з тим варто визнати, що їхні праці становлять певну фактологічну цінність². У свою чергу для української діаспорної історіографії є характерними ідеалізація та героїзація діяльності ОУН-УПА, гіперболізування масштабів антирадянського збройного руху Опору у західних областях України³. Матеріали багатотомного „Літопису УПА” також не дають змоги

¹ Загальний огляд публікацій з цієї теми, що стосуються воєнного періоду, див.: *Berkhoff K.C. Ukraine under Nazi Rule (1941-1944): Sources and Finding Aids // Jahrbucher fur Geschichte Osteuropas Neue Folge. B. 47. N. 2. 1997. S. 280-287.* Деякі з них подають матеріал про діяльність збройного підпілля й у перші повоєнні роки.

² *Івасюта М.К.* Нариси історії колгоспного будівництва в західних областях Української РСР. Київ, 1962; *Черниш Й.Д.* Комуністична партія України – організатор соціалістичних перетворень на селі в західних областях УРСР. 1939-1958. Львів, 1963; *Замлинський В. О.* Караюча земля. Львів, 1965; Торжество історичної справедливості. Закономірність воз'єднання західноукраїнських земель в єдиній Українській Радянській державі. Львів, 1968; *Правду не здолати.* Трудящі західних областей УРСР в боротьбі проти буржуазних націоналістів у роки соціалістичних перетворень. Львів, 1974; *Дмитрук К.С.* Під штандартами реакції та фашизму. Київ, 1976; *Чернявський Ф.Ф.* По пути социализма. Деятельность Коммунистической партии по укреплению руководящей роли рабочего класса при построении основ социализма в западных областях Украинской ССР. 1939-1950. Львов, 1978; *Чередниченко В.* Анатомія зради. Київ, 1978; *Масловський В.И.* В борьбе с врагами социализма. Львов, 1984; *Szczęśniak A., Szota W.* Droga do niķad. Warszawa, 1973; *Prus E.* Heroji spod znaku tryzuba. Warszawa, 1985; *Снїоупек В.* Vanderovci. Bratislava, 1989.

³ *Мірчук П.* Степан Бандера – символ революційної безкомпромісовости. Нью-Йорк; Торонто, 1961; *Його ж.* Роман Шухевич. Нью-Йорк; Торонто; Лондон, 1970; *Його ж.* Революційний змаг за УССД. Нью-Йорк; Торонто; Лондон, 1985-1987. Т 1-2; *Його ж.* Українська Повстанча Армія. Львів, 1991; *Лебедь М.* УПА. Рим, 1946; *Ребет Л.* Світло і тіні ОУН. Мюнхен, 1964; *Бедрий А.* ОУН і УПА. Нью-Йорк; Лондон; Мюнхен; Торонто, 1983; *Шанковський Л.* УПА на Підгаєччині // Підгаєцька земля. Історично-

відтворити правдиву картину повстанського руху в 1945-1946 рр. Вони ґрунтуються на зарубіжних архівах, різноманітних періодичних виданнях ОУН-УПА, себто ретроспектують події однобічно⁴. Поряд з тим на Заході з'явилися перші справді наукові дослідження⁵.

Після виникнення Української незалежної держави історики отримали змогу повноцінно та цілісно відтворити картину подій у другій половині 40-х – на початку 50-х років. В Україні вийшли роботи Ю. Киричука, О. Вагана, І. Біласа, Г. Дем'яна, П. Дужого. Проте дані публікації виконані у діаспорній традиції, перебувають під впливом її загальноприйнятих схем і штампів, значною мірою написані в публіцистичному стилі⁶.

Окремі історики продовжують дотримуватись комуністичних догм і стереотипів. До їх числа слід віднести українського історика з Канади В. Поліщука. Його праці сповнені різноманітних інсинуацій на адресу ОУН-УПА та безпідставних перекирвань фактів, які стосуються форм і методів діяльності українського підпільного та повстанського руху⁷.

Низка нових праць з'явилася у польській історичній науці. Загалом польська історіографія відійшла від ідеологічно заангажованих схем. Єдиним винятком є робота Е. Пруса, написана в українофобському дусі⁸. Дослідження Г. Мотики та Р. Внука відтворює діяльність ОУН на українських землях Польщі, тому бандерівський повстанський рух у західних областях УРСР висвітлено схематично і фрагментарно⁹.

У даній розвідці здійснено спробу охарактеризувати діяльність оунівського підпілля та збройних формувань УПА від завершення Другої світової війни до кінця 1946 р. Хронологічні рамки статті зумовлені тим, що саме у цей період бандерівці вели відкриту партизанську війну. Лише з кінця 1946 р. УПА та ОУН перейшли до підпільних, суто конспіративних видів боротьби.

мемуарний збірник. Нью-Йорк; Торонто, 1980. С. 229-292; *Його ж.* Дії УПА на Золочівщині // Золочівщина: її минуле і сучасне. Нью-Йорк, 1982. С. 540-544; *Мечник С.* ОУН і розбудова Української Держави. Львів, 1993.

⁴ Літопис УПА: У 28 т. Торонто, 1978-1995.

⁵ Насамперед потрібно згадати класичне дослідження Дж. Арстронга (*Armstrong J.* *Ukrainian Nationalism.* New York, 1990). На увагу заслуговують також праці П. Потічного та Є. Штендери. (*Potichnyj P.S., Stendera Y.* Introduction // *Political Thought of the Ukrainian Underground 1943-1951.* Edmonton, 1986. Р. XI-XXIX; *Потічний П.* Політична думка українського підпілля. 1943-1951 // Зустрічі. Варшава, 1991. № 2. С. 137-147. Перелік головних публікацій див.: *Berkhoff K.C.* *Ukraine under Nazi Rule...*

⁶ *Киричук Ю.* Історія УПА. Тернопіль, 1991; *Баган О.* Націоналізм і націоналістичний рух. Дрогобич, 1994; *Білас І.* Репресивно-каральна система в Україні (1917-1953). Київ, 1994. Кн. 1; *Дем'ян Г.* Сколівщина у повстанському русі ОУН і УПА 1940-1960 років // Воля і Батьківщина. Львів, 1996. Ч. 1. С. 56-71; *Дужий П.* Степан Бандера – символ нації. Львів, 1997. Ч. 2.

⁷ *Поліщук В.* Гірка правда: злочинність ОУН-УПА. Торонто, 1995; *Його ж.* Політична і юридична оцінка ОУН і УПА. Toronto, 1997.

⁸ *Prus E.* *Taras Czuprynka.* Wrocław, 1998.

⁹ *Motyka G., Wnuk R.* *Papny i rezuny.* Warszawa, 1997.

Для написання статті залучено різноманітні джерела. Насамперед опрацьовано збірники документальних матеріалів, опубліковані на основі фондів українських архівосховищ¹⁰. Значну кількість матеріалів виявлено в архівах України. Важливим джерелом для дослідження партизанської діяльності ОУН-УПА стали підпільні оунівські періодичні видання та українська еміграційна преса: „Ідея і чин”, „Самостійність України”, „За самостійність”, „Визвольний шлях”, „Сурмач” тощо.

Зрозуміло, що в умовах партизанської боротьби частина важливого джерельного матеріалу зникла безслідно і тому відтворити повноцінну історію повоєнних років не вдасться. Частково ці прогалини заповнюють спогади та свідчення очевидців. Число таких публікацій сильно зросло в останні роки. Однак до них треба ставитися з певною обережністю, враховуючи їхню очевидну заангажованість¹¹.

СРСР вийшов з Другої світової війни переможцем. Уперше з кінця XVII ст. українські землі були об'єднані в одній державі. Наприкінці червня 1945 р. Чехословаччина згодилась віддати Закарпаття¹². Підбадьорені цим, возз'єднання з радянською Україною почали вимагати українські північно-східні райони Словаччини, тим паче що тодішній лідер словацьких комуністів Г. Гусак прагнув ввести Словаччину до складу СРСР на правах союзної республіки¹³. У середині серпня встановився новий польсько-український кордон. Польській стороні довелося визнати законність включення Західної України до складу УРСР, натомість частина українських етнічних територій – Надсяння, Лемківщина, Холмщина, Підляштя (т. зв. Закерзоння) відійшла до Польщі¹⁴.

¹⁰ В боротьбі за Українську Державу. Львів, 1992; Літопис нескореної України. Львів, 1993. Кн. 1; 1997. Кн. 2; Депортації. Західні землі України кінця 30-х – початку 50-х рр. Львів, 1998. Т. 2; *Сергійчук В.* Десять буремних літ. Нові документи і матеріали. Київ, 1998; Пограничные войска СССР. Май 1945-1950. Москва, 1975; Літопис УПА. Нова серія. Київ; Торонто, 1995. Т. I; *Білас І.* Репресивно-каральна система в Україні. Кн. 2.

¹¹ У боротьбі за волю під бойовими прапорами УПА. Авгсбург, 1949; *Хрін С.* Зимою в бункері. Спогади-хроніка. 1947/48. [Б. м.:] На чужині, 1950; *Його ж.* Крізь сміх заліза. Спогади-хроніка. 1944/45. Мюнхен, 1952; В рядах УПА. Збірка споминів був. Вояків Української Повстанської Армії. Нью-Йорк, 1957; Люди підпілля. Збірка нарисів, оповідань і спогадів. Лондон, 1958; *Кузик М.* Після „визволення”. Із спогадів зв'язкового ОУН // Сучасність. Мюнхен, 1981. № 2-5. С. 65-80; *Куп'як Д.* Спогади нерозстріляного. Львів, 1993; *Загоруйко-Лапайдух Р.* В терновому вінку // Дзвін. Львів, 1998. № 2. С. 66-88; № 3. С. 44-72; № 5-6. С. 59-74; *Мартинюк М.* Спогади з підпілля // Визвольний шлях. Лондон, 1998. Травень. С. 606-623.

¹² *Шандор В.* У тридцятиліття Карпатської України // Сучасність. 1969. Ч. 4. С. 103.

¹³ *Віднянський С.В.* Українське питання у зовнішньополітичних концепціях Чехословаччини (1918-1989) // Український історичний журнал. 1997. № 1. С. 58-59; *Млинарж З.* Холодом веет от Кремля. Нью-Йорк, 1998. С. 257.

¹⁴ *Козловський І.* Встановлення українсько-польського кордону 1941-1951 рр. Львів, 1998. С. 147-152.

Єдиним серйозним суперником для радянської влади в Україні залишався повстанський рух у західному регіоні¹⁵. Після завершення війни керівництво підпілля опинилось перед серйозною проблемою – як діяти далі? яку обрати стратегію і тактику? У травні 1945 р. була опублікована „Декларація Проводу ОУН”, яка закликала продовжувати боротьбу проти більшовиків, покладаючись на власні сили¹⁶. Бандерівський журнал „Ідея і чин” з показним оптимізмом писав: „Перспективи нашої перемоги великі й недалекий вже час, коли світ здивується новим силам, що в середині більшовицької імперії оформляються у могутній авангард борців за новий справедливий порядок у світі та силою своїх революційних дій наближатимуть день остаточного розвалу сталінської імперії. На прапорах цих сил блищатимуть великі слова: „Смерть більшовицьким імперіалістам! Хай живе воля народів і людини”¹⁷.

На початку літа повстанці змінили свою воєнну тактику. Великі підрозділи (по 400-500 чол.) були переформовані у дрібніші. Добре згуртовані й озброєні вони дислокувалися у лісових масивах. У сільській місцевості розбудовано широку мережу підпільних боївок (по 10-15 чол.). Створено ієрархію нелегальних структур у вигляді станиць, кушів, районних, надрайонних, окружних, обласних та крайових проводів ОУН. Величезні права отримала Служба Безпеки. Її зв'язки будувались абсолютно незалежно від організаційної мережі ОУН. Кожен заступник кушового провідника ОУН був агентом СБ. Про це не знав ніхто із членів організації, навіть сам кушовий провідник. Есбісти були зобов'язані контролювати виконання вказівок і наказів керівних органів ОУН¹⁸. Ці структури протистояли місцевим радянським органам влади і дозволяли ОУН-УПА тримати під своїм контролем сільську місцевість західних областей УРСР. Радянська влада здебільшого діяла вдень; з настанням сутінків приходив час УПА. Фактично у західному регіоні існувало двовладдя. Радянські війська опанували лише міста, залізниці та важливі стратегічні центри. Проте серед мешканців великих міст переважали українці, що пояснюється масовим напливом українського населення зі села. Цей наплив компенсував воєнні та повоєнні втрати міського населення, передовсім серед євреїв та поляків. Разом з новими міськими жителями до міст проникали підпільні оунівські структури. Невипадково, крайовий провідник ОУН Карпатського краю Ярослав Мельник

¹⁵ Характерно, як багато місця в „особливій папці” Сталіна займали документи, пов'язані з розробленням і здійсненням планів щодо ліквідації націоналістичних збройних формувань ОУН та УПА на території Західної України (Архів новітньої історії Росії. Москва, 1999. Т. 1. „Особая папка” И.В. Сталина. Из материалов Секретариата НКВД-МВД СССР 1944-1953 гг. Каталог документов / Под. ред. В.А. Козлова и С.В. Морфиенко; *Василевський-Вірний П.* Таємниці „особливої папки” Сталіна // Воля і Батьківщина. 1997. № 4. С. 57-64).

¹⁶ *Баган О.* Націоналізм і націоналістичний рух. С. 163; Збірник на пошану ген. Романа Шухевича. Лондон; Мюнхен, 1990. С. 59.

¹⁷ Ідея і чин. 1945. № 9. С. 9. (Це підпільне видання ОУН друкувалось у нелегальній друкарні у селі Озеряни Тернопільської області).

¹⁸ Центральний державний архів громадських об'єднань України (далі – ЦДАГО України), ф. 1 (Центральний Комітет Комуністичної партії України), оп. 23, спр. 170, арк. 30-33.

(„Роберт”) закликав своїх підлеглих: „Урбанізуйте нашу революцію і українізуйте міста”¹⁹.

Попри заяви про опертя на власні сили, керівництво підпілля прекрасно розуміло, що без допомоги Заходу шанси на перемогу примарні. Бандерівські пропагандисти постійно втішали населення небезпекою вибуху збройного конфлікту між СРСР та західними демократіями²⁰. Підпільники твердили, що дипломатичні відносини між СРСР і США розірвані, ширили чутки, що Туреччина нападе на СРСР, а в Польщу прийде армія Андерса і розпочнеться війна проти Радянського Союзу²¹. Влітку 1945 р. ОУН з нетерпінням чекала на рішення Потсдамської конференції. Підсумкові ухвали зустрічі глав урядів СРСР, США, Великобританії, які узаконили повоєнний устрій Європи, викликали у середовищі бандерівців глибоке розчарування: надалі УПА залишалась наодинці із могутнім ворогом²².

Радянська влада застосувала різні методи для придушення українського національно-визвольного руху. 18 травня 1945 р. на відзначення капітуляції Німеччини ЦК КП(б) України та РНК УРСР проголосили амністію. Останній термін здачі встановлювався на 20 липня²³. Зголошувалися переважно ті, хто ховався від мобілізації до Червоної Армії²⁴. Так, 10 червня до будинку Поморянського райкому КП(б) України Львівської області прийшли з червоним прапором і здались 36 дезертирів²⁵. До певної міри проголошення амністії було вигідним для керівництва повстанського руху, яке просто не могло прийняти до своїх лав стільки неозброєних і невідготовлених до боротьби людей. УПА відіслала додому також тих вояків, у лояльності яких вона була певна²⁶. Крім того, амністія використовувалась з метою легалізації підпільників²⁷. Та лихо було тим, хто припинив боротьбу без дозволу свого безпосереднього керівництва і тим паче назвав радянським репресивним органам місцеперебування підпільників, таємні бункери і криївки, склади зброї та продовольства, їх чекала смерть²⁸.

За задумом влади амністійна кампанія повинна була підсилуватись ідеологічними заходами, до яких, однак, радянський і партійний актив нерідко

¹⁹ Центральний державний архів вищих органів влади і управління України (далі – ЦДАВО України), ф. 3836 (З’єднання західних груп Української Повстанської Армії „УПА-Захід”), оп. 1, спр. 68, арк. 75.

²⁰ Державний архів Львівської області (далі – ДАЛО), ф. П-5001 (Дрогобицький обласний комітет Комуністичної партії України), оп. 6, спр. 27, арк. 4.

²¹ Депортації. Т. 2. С. 9, 86.

²² ДАЛО, ф. П-3. (Львівський обласний комітет Комуністичної партії України), оп. 6, спр. 212, арк. 117.

²³ Орленко О. Большевики в боротьбі з українсько-визвольним рухом в другій імперіялістичній війні (1939-1946) // Воля і Батьківщина. 1996. Ч. 2. С. 108.

²⁴ ДАЛО, ф. П-3, оп. 1, спр. 198, арк. 2.

²⁵ Там само. Спр. 424, арк. 172-173.

²⁶ Мірчук П. Роман Шухевич. С. 150.

²⁷ Пограничные войска СССР. С. 36.

²⁸ Літопис УПА. 1989. Т. 12. С. 136.

виявлявся погано підготовленим. Так, секретар одного з райкомів Дрогобицької області на політзанятті з філософії сказав, що матеріалісти – це шахраї, а ідеалісти – це чесні та ідейні люди²⁹. Місцеве населення агітаторам-східнякам не вірило. Тому все частіше і частіше влада примушувала виступати проти підпілля місцевої інтелігенцію. Син В. Стефаніка Семен видрукував у львівській обласній газеті „Вільна Україна” цикл статей із критикою „українського буржуазного націоналізму”³⁰. Дуже активну участь в антиоунівській лекційній пропаганді брав професор Львівського університету ім. І. Франка М. Зарицький. Професор боявся за себе і свою сім'ю, адже його донька Катерина була не на останніх ролях у підпіллі (вона виконувала обов'язки провідника Українського Червоного Хреста – медично-санітарної служби УПА)³¹.

Здійснювалось зросійщення західних областей України. Міграційний притік з Росії та інших республік практично рівнявся приїжджим з усіх областей України. Близько 80% мігрантів осіло у Львові. Це суттєво змінювало його національне обличчя, на що академік М. Возняк у серпні 1945 р. з гіркотою зауважив, що Львів був дійсно українським містом тільки в період його окупації німцями³².

Усі ці заходи не могли з корінням вирвати повстанський рух. Вони були лише допоміжними чинниками. Тому радянська влада традиційно покладалась на грубу військову силу. Влітку 1945 р. більшовицьке керівництво кинуло проти повстанців частини армії, які повертались зі Заходу після перемоги над Німеччиною. Однак стомлені війною війська не виявляли великого ентузіазму у боротьбі з бандерівцями. До того ж частина червоноармійців підпала під ідейний вплив УПА. Фронтовики під час облав часто демонстративно стріляли в повітря, таким чином попереджуючи повстанців про своє наближення, а помітивши бандерівський відділ, обходили його стороною, навіть вступали у дружні розмови з упівцями³³.

І все ж повернення фронтовиків з війни стало для населення Західної України певним деморалізуючим фактором. Присутність величезного армійського контингенту, оснащеного новітньою зброєю і технікою, примушувала задуматись над перспективою бандерівського руху, його шансами на загальний успіх. Користуючись цим, радянські каральні органи посилили свою активність. Так, з 20 липня по 15 серпня 1945 р. загони НКВС у Чернівецькій області провели 41 пошукову операцію. Підпілля зазнало серйозних втрат³⁴. З 1 по 7 серпня у західних областях України було вбито 480 і захоплено в полон 1 014 повстанців³⁵. Напади енкавеевців на села часто нагадували типові мародерські походи³⁶. В народі

²⁹ Рубльов О.С., Черненко Ю.А. Сталінщина й доля західноукраїнської інтелігенції. Київ, 1994. С. 214.

³⁰ Вільна Україна. Львів, 1946. 25 січня. С. 1.

³¹ ДАЛО, ф. П-3, оп. 1, спр. 424, арк. 80.

³² Терлюк І. Росіяни західних областей України. Львів, 1997. С. 54.

³³ Куп'як Д. Спогади нерозстріляного. С. 244.

³⁴ ЦДАГО України, ф. 1, оп. 23, спр. 1672, арк. 79.

³⁵ Там само. Спр. 1742, арк. 308.

³⁶ ДАЛО, ф. П-3, оп. 1, спр. 211, арк. 34.

співали: „Як прийдуть на село, то стріляють кури, а в район повідомляють, що бандьори були”³⁷.

Тривав вивіз населення. Тільки на Станіславщині внаслідок депортаційних акцій НКВС стали пустою 36 сіл³⁸. За словами учасників підпілля, більшовицькі карателі не гребували найжорстокішими кривавими розправами. До села Крушельниці солдати привезли дві відрубані голови бандерівців і повісили їх на сливці³⁹. 19 липня енкавееєсівці заарештували в селі Мишин двох 15-річних хлопців – Івана Тимкова та Михайла Атаманюка. Їх вивели за село й там розстріляли⁴⁰. 1 серпня облавники привезли до села Дрячинців Чернівецької області двох спійманих повстанців. Скликали селян і в їхній присутності обрізали повстанцям статеві органи. Потім повстанців кинули в гній, де вони у страшних муках померли. Тоді ж на Гуцульщині полоненим упівцям здирали шкіру з рук, на обличчі вирізували тризуби, оббивали нігті, ламали кості, вибивали зуби, забивали в ніс патрони. Все це відбувалося на очах силоміць зібраних жителів⁴¹. Спокою не мали навіть тіла вбитих бандерівців. 20 серпня карателі повісили прилюдно в містечку Колках на Волині трупи сотенного „Залізняка” і стрільця „Колі”⁴². Нам не вдалося розшукати документи, які фіксували б жорстокість більшовицьких каральних органів, в архівах МВС-МДБ: чекісти не були зацікавлені у своїй компротації, їхні звіти про каральні операції зводились до опису бойових сутичок і механічного реєстру полонених або вбитих повстанців, списку захоплених трофеїв.

Широко практикувалась організація фальшивих оунівських боївків. Спецкоманди НКВС готували у Ленінграді, Свердловську, Харкові, Станіславі. До них частенько залучались колишні повстанці, що прийшли повинитися⁴³.

Унаслідок карально-репресивних акцій відповідних загонів НКВС відбувся ряд дошкульних провалів у підпільному середовищі. Так, 4 червня в селі Дев’ятниках на Львівщині було виявлено криївку. Карателі застосували хімічну зброю (газ). М. Медвідь („Карпович”) загинув, а неприємними до рук облавників потрапили відомі оунівці – П. Дужий, М. Дужий, Є.-М. Мартин, Д. Сусік, М. Юрчак-Долинська, І. Пеленський, М. Філіповський⁴⁴. Петра і Миколу Дужих засудили до смертної кари, яку потім замінили довготривалим тюремним ув’язненням⁴⁵.

³⁷ *Борець Ю.* Шляхами лицарів ідеї і чину. Львів, 1996. С. 155.

³⁸ *Мороз О., Злупко С.* Українське селянство першої половини ХХ століття. Трагедія і героїзм. Львів, 1997. С. 160.

³⁹ *Підгородецький В.* Ми брали у большевиків і віддавали людям... Інтерв’ю записав Богдан Галицький // *За Вільну Україну*. Львів, 1993. 27 листопада. С. 5.

⁴⁰ Літопис УПА. 1983. Т. 9. С. 336.

⁴¹ Самостійна Україна. Чикаго, 1948. № 5-6. С. 22.

⁴² За самостійність. Мюнхен, 1997. № 11-12. С. 3.

⁴³ ЦДАВО України, ф. 3836, оп. 1, спр. 72, арк. 53-54.

⁴⁴ Архів Управління Служби Безпеки України Львівської області (далі – АУСБУЛО), кримін. спр. П-29767, арк. 21.

⁴⁵ *Соболь П.* Українська Повстанча Армія. 1943-49. Довідник. Нью-Йорк, 1994. С. 80-81.

У таких складних умовах УПА продовжувала чинити відчайдушний опір. Повстанці демонстрували неабиякий героїзм⁴⁶. Для протидії лжебоївкам за вказівкою Головного Проводу ОУН була створена група з 80 осіб. Нею командував Р. Різник („Макомацький”). НКВС вважало цю людину надзвичайно небезпечним противником і обіцяло за його голову 30 тис. крб. винагороди⁴⁷.

Підпілля вело активну пропагандистську роботу серед населення. На мітингах у селах Брониці (1 липня 1945 р.) та Унятичі (3 липня 1945 р.) на Львівщині були присутні відповідно 400 і 450 учасників⁴⁸. Не відмовлялись повстанці і від такого ефективного рекламного методу боротьби, як рейди⁴⁹.

На початку осені 1945 р. останні фронтові частини відійшли зі західного регіону УРСР. Дана обставина ще більше каталізувала повстанський рух.

У вересні 1945 р. органами НКВС було зафіксовано 146 упівських акцій: у Дрогобицькій області – 42, Львівській – 31, Рівненській – 23, Тернопільській – 19, Станіславській – 18, Волинській – 13. 37 акцій було спрямовано на знищення хліба та сільськогосподарських машин (виведено з ладу 16 молотарок). 20 вересня між станціями Клесів і Томашгород Ковельської залізниці бандерівці замінували полотно і підірвали бронепоезд⁵⁰. Оунівці вчинили масові напади на демобілізованих воїнів Червоної Армії. У Станіславський район прибуло 275 демобілізованих. Майже у всіх них повстанці відібрали військовий одяг⁵¹.

---

⁴⁶ Згідно зі свідченнями колишніх учасників бандерівського руху, біля містечка Копичинців на Тернопільщині стрілець М. Зарій („Прут”) був поранений у ноги і залишився прикривати відступ товаришів. „Вистрілявши всі набої, став відстрілюватись із пістолета. Останню кулю залишив собі: приклав до голови – пістолет не вистрілив. „Прут” витягнув багнет і став тиснути його до серця. Багнет заліз у груди, але серця не пробив – а ворог майже поряд. Зібравши останні сили, він підвівся на коліна і всією вагою тіла впав на багнет”. (Державність. Львів, 1992. № 4. С. 58).

⁴⁷ Пастух Р. Легендарний провідник спеціальної боївки // За вільну Україну. 1993. 25 вересня. С. 8.

⁴⁸ ЦДАВО України, ф. 3836, оп. 1, спр. 67, арк. 107.

⁴⁹ У червні 1945 р. кінний відділ УПА на чолі з Н. Семенюком („Стальним”, „Яремою”, „Тимошем”) рейдував по Житомирській області. Саме бійці цього загону на перегоні Бердичів-Козятин звільнили три ешелони в’язнів, яких везли до сибірських концтаборів. У липні 1945 р. відбувся рейд куреня „Бойки” ім. Б. Хмельницького на Закарпаття. Повстанців доброзичливо зустрічало не тільки українське, а навіть угорське населення краю. За твердженням відомого бандерівського пропагандиста О. Дяківа („Горнового”), в селі Кобилянській Полянці після палких виступів упівських промовців місцеві мадьяри самі понижили портрети Сталіна і більшовицькі лозунги, що висіли в залі зборів. Діяльність рейдових частин УПА дала значний поштовх місцевому повстанському руху. Найбільшою активністю відзначався відділ „Пригари”, який оперував у Хустському районі. (Шлях Перемоги. Київ, 1997. 8 травня. С. 5; Дяків-Горновий О. Ідея і чин. Нью-Йорк; Торонто; Мюнхен. 1968. С. 132; Мусафирова О. Деда підземелья // Комсомольская правда. Москва, 1999. 6 мая. С. 4).

⁵⁰ ЦДАВО України, ф. 1, оп. 23, спр. 1705, арк. 57-59.

⁵¹ Там само. Спр. 1672, арк. 89.

За матеріалами підпілля, продовжувались відкриті бої УПА з військами НКВС. 27 вересня упівці здійснили напад на місто Коломию⁵². Вночі 25 листопада бандерівці напали на районний центр Отинію Станіславської області⁵³. 30 листопада повстанці атакували містечко Делятин⁵⁴. 2 грудня упівська сотня „Орли” вдарила на райцентр Тисменицю Станіславської області. Було вбито 47 енкавееців⁵⁵.

Одним із головних завдань упівське командування вважало зрив державних лісозаготівель, адже тоді карпатський ліс масово відправлявся на відбудову зруйнованих війною шахт у Донецький вугільний басейн. У наказі Р. Шухевича говорилось: „Рішуче не допустити до вирубки лісів.. З рубачами (хто б то не був) відбувати мітинги, відбирати знаряддя і направляти до районів. Ні одного дерева в руки більшовиків”⁵⁶. Ця вказівка командуючого УПА виконувалась неухильно та послідовно. Так, 21 грудня курінь В. Андрусика („Різуна”), незважаючи на присутність військової охорони, зірвав рубання лісу у селі Завої Станіславської області⁵⁷.

Восени 1945 р. бандерівці почували себе настільки впевнено, що навіть здійснили рейд за межі СРСР. У жовтні їхні загони побували у Словаччині. Відбулися два тури переговорів українських повстанців з представниками словацької влади – 26 та 30 жовтня. Від словаків були присутні комендант прикордонної застави і начальник місцевої жандармерії. Обидві сторони висловили взаємні симпатії, але не виробили конструктивних пропозицій⁵⁸.

Військово-бойові заходи УПА продовжувала підкріплювати ідеологічним тиском. Насамперед це була боротьба за уми молоді та дітей. 12 листопада 1945 р. Р. Шухевич видав інструкцію: „На шкільну молодь впливайте та вже від малого вчіть її боротись. Заставляйте до бойкоту піонерських та комсомольських організацій, різних свят в честь Сталіна та інших більшовицьких чинушів, не співати більшовицькі пісні, наперекір вчителям молитися [...] Нам потрібно поставити за завдання, щоб в короткому часі на нашому терені не існувала ані одна комсомольська організація”⁵⁹. Майже кожен директор середньої школи отримав від підпілля наказ-директиву: „Наказуємо: а) пропустити в навчанні всі визначені в навчальному плані читанки та вірші, метою яких є вироблення радянського патріотизму; б) в навчанні пісень, які являються дуже важливим виховним чинником, відкинути всякі пісні про „Сталіна рідного”, про „Москву мою”, про „широкую страну родную” і інші. Вивчати тільки українські народ-

⁵² Содоць П. Українська Повстанча Армія. 1943-49. Довідник другий. Нью-Йорк, 1995. С. 21.

⁵³ Літопис УПА. 1979. Т. 4. С. 32-33.

⁵⁴ Там само. 1978. Т. 3. С. 231,

⁵⁵ Визвольний шлях. 1955. Квітень. С. 63.

⁵⁶ Бондаренко К. Ще один документ з часів боротьби УПА // Україна в минулому. Київ; Львів, 1995. Вин. VII. С. 162.

⁵⁷ Літопис УПА. Т. 3. С. 46.

⁵⁸ ЦДАВО України, ф. 3833 (Крайовий провід ОУН на українських землях), оп. 1, спр. 159, арк. 2-3.

⁵⁹ Бондаренко К. Ще один документ... С. 159-160.

ні пісні; в) не змушувати дітей ходити в релігійні свята до школи і взагалі забороняємо вести в школі антирелігійну пропаганду [...]; д) не змушувати молоді до брання участі у різного роду большевицьких святкуваннях”⁶⁰. У Делятинському районі Станіславської області ОУН навіть провела конференцію з вчителями. Засідання тривали дві доби⁶¹. Керівництво підпілля намагалось вихопити з-під більшовицького ідеологічного пресу західноукраїнську інтелігенцію. У кінці листопада спеціальний посланець Головного Проводу ОУН Г. Голояд відвідала помешкання І. Крип’якевича і запропонувала йому написати нелегальну брошуру про І. Мазепу, на якій не повинно було стояти його ім’я. І. Крип’якевич відмовився⁶².

Більшість населення ще продовжувала підтримувати бандерівський рух Опору. Західноукраїнське селянство перебувало тоді у важкому матеріальному становищі. Для прикладу, типове галицьке село Яблунів Станіславської області сплачувало близько 120 тис. крб. земельного податку щорічно; кожен двір також платив страховий податок на будівлі, тварин; кожен, хто досягнув повноліття, обкладався податком на бездітність в сумі 150 крб. щорічно; крім того, село мало підписати державну позику на суму 150 тис. крб. щорічно. Але це ще не все; кожен двір мав здати і зерно: із землі до 2 га треба було здати 180 кг з 1 га, з 2-5 га – 320 кг з 1 га, більше 5 га – 500 кг з 1 га. Поза тим кожне господарство зобов’язане було здати 120 літрів молока базової жирності, а також м’ясо⁶³. Зрозуміло, що західноукраїнський сільський житель дивився на радянську владу як на розбійницьку і бандитську. Упівці були для нього захисниками. Так, село Почали Золочівського району Львівської області нараховувало лише 140 дворів. Але у ньому було збудовано 70 бандерівських криївок⁶⁴. Партизанам допомагали навіть діти⁶⁵.

Жорстокий час породжував жорстокі дії. УПА так само, як радянські репресивні органи, використовувала терористичні заходи. 25 листопада карателі, переслідуючи відділ УПА на території Колківського району Волинської області, знайшли 18 задушених повстанців. Це окружний провідник „Гордій” (справжнє прізвище нам не відоме) провів чистку неблагонадійних⁶⁶.

Отримуючи постійно вказівки з Москви, М. Хрущов та інші лідери радянської України продовжували вживати різних заходів з метою придушення ненависного повстанського руху. 5 листопада, а потім 15 листопада 1945 р.

⁶⁰ ЦДАГО України, ф. 1, оп. 23, спр. 1716, арк. 3-Ззв.

⁶¹ Державний архів Івано-Франківської області (далі – ДАІФО), ф. П-1 (Івано-Франківський обласний комітет Комуністичної партії України), оп. 1, спр. 259, арк. 69.

⁶² АУСБУЛО, кримін. спр. № 366254, т. 1, арк. 92-94.

⁶³ Слабий Б. Карби отчої землі. Івано-Франківськ, 1994. С. 75-76.

⁶⁴ ДАЛО, ф. П-3, оп. 3, спр. 441, арк. 83.

⁶⁵ Так, пастушки 9-12-річного віку з села Грабівців у Карпатах повідомляли повстанців про наближення карателів співом коломийки:

Ой зайняла наша Анця коровиці в полі,

Баранчики поза Присліп сунуться поволи.

(Дем’ян Г. Сколівщина у повстанському русі... С. 58).

⁶⁶ ЦДАГО України, ф. 1, оп. 23, спр. 1705, арк. 150.

публікуються чергові звернення про амністію⁶⁷. Водночас у західні області перекидаються додаткові відділи НКВС-НКДБ. Тільки в одну Львівську область для надання допомоги з загальнореспубліканського апарату НКВС було скеровано 84 досвідчені оперативні працівники⁶⁸. Проводилося масове очищення сіл, які були розташовані біля залізничної колії⁶⁹. Партійні органи намагалися всіляко стимулювати процес утворення комсомольських організацій. Однак цей процес йшов надзвичайно повільно. В окремих місцевостях комсомол перебував на нелегальному становищі⁷⁰. Зі складнощами проходив набір до винищувальних батальйонів. У кількох селах Селищанського району Волинської області більшовики арештували всіх юнаків за те, що вони не хотіли бути „стрибками”⁷¹. Надалі використовувались методи психологічного тиску і залякування. Шеф Дрогобицького НКВС О. Сабуров писав до керівника місцевої мережі СБ „Зеленого” листи і залишав по сільських хатах. Це робилося для того, щоб посіяти недовір’я серед повстанців і населення⁷².

Усе масовішим став вивіз населення у віддалені райони СРСР⁷³. За 1945 р. було депортовано 7 383 сім’ї чисельністю у 17 497 осіб⁷⁴. Здійснювалося також переселення за межі західних областей і республіки⁷⁵. На думку першого секретаря Дрогобицького обкому КП(б)У С. Олексенка, „селяни, які будуть переселені в інші райони, стануть живими агітаторами за те, щоб слухатися влади, а не займатися бандитизмом”⁷⁶.

Провідні ланки підпілля зазнавали серйозних втрат. 15 вересня 1945 р. у селі Вишках Козівського району загинув шеф пропагандистської служби ОУН-УПА Я. Бусел („Галина”, „Київський”, „Дніпровий”, „Шахтар”) ⁷⁷. Його місце зайняв П. Федун („Петро Полтава”) ⁷⁸. 17 вересня у м. Снятині було вбито кур’янина УПА майора М. Лукашевича („Ягоду”, „Черника”) ⁷⁹. 19 грудня у бою з відділом НКВС біля села Бесіди Жовківського району Львівської області загинув крайовий провідник ОУН Львівського краю Д. Слюзар („Золотар”, „Арпад”) ⁸⁰. На початку грудня Р. Шухевич з метою налагодження контактів зі С. Бандерою та українською еміграцією відправив за кордон начальника штабу УПА Д. Гриця („Перебийноса”) і другу після себе особу у крайовому підпіллі

⁶⁷ Мірчук П. Роман Шухевич. С. 152.

⁶⁸ ДАЛО, ф. П-3, оп. 2, спр. 109, арк. 189.

⁶⁹ ДАІФО, ф. П-1, оп. 1, спр. 259, арк. 57.

⁷⁰ Там само. Спр. 260, арк. 37.

⁷¹ За самостійність. 1998. Ч. 1-2. С. 27.

⁷² Літопис УПА. 1995. Т. 28. С. 170-171.

⁷³ ДАЛО, ф. П-5001, оп. 6, спр. 58, арк. 188.

⁷⁴ Мороз О., Злупко С. Українське селянство... С. 159.

⁷⁵ ДАЛО, ф. П-5001, оп. 6, спр. 49, арк. 66.

⁷⁶ Там само. Спр. 59, арк. 373.

⁷⁷ Бусел (Київський) Я. Советський патріотизм. Чужина, 1948. С. 11.

⁷⁸ Кук В. Маловідома брошура Петра Полтави // Україна в минулому. 1992. Вип. III. С. 94.

⁷⁹ Сокольський О. Дивізія „Галичина” і Українська Повстанська Армія // Сурмач. Лондон, 1995. № 1-4. С. 13.

⁸⁰ Дужий П. Степан Бандера – символ нації. Ч. 2. С. 84.

Д. Маївського („Тараса”). Про маршрут їхнього переходу через територію Чехословаччини завдяки своєму агенту А. Печарі знав шеф радянської контррозвідки у Празі генерал Молотков. 19 грудня 1945 р. на чесько-баварському кордоні Д. Грицай і Д. Маївський потрапили у засідку. Д. Маївський застрелився, а Д. Грицай був заарештований. 22 грудня він покінчив життя самогубством у празькій в’язниці⁸¹. Новим керівником штабу УПА було призначено О. Гасина („Лицаря”)⁸².

На 10 лютого 1946 р. були заплановані вибори до Верховної Ради СРСР. Комуністичному режиму було важливо показати відсутність у західних областях політичної опозиції. 4 січня на нараді секретарів обкомів у Львові Хрущов заявив: „якщо у східних областях питання підготовки до виборів являється організаційно-технічним питанням, то для західних областей воно є організаційно-політичним питанням”⁸³. Було підписано договір про перехід кордону радянськими та чехословацькими прикордонниками для переслідування УПА. Його завізували з боку СРСР полковник П. Конторов, з боку ЧСР – полковник Я. Станек⁸⁴. Згідно з директивою МВС від 15 січня 1946 р. (наркомати СРСР було перейменовано на міністерства), у західних областях почалося фізичне знищення керівників ОУН-УПА за допомогою т. зв. „агентів-бойовиків”, творення „паралельної агентурної мережі та переведення оперативних працівників до категорії негласних працівників”⁸⁵. 1 лютого було опубліковано новий заклик до упівців здатися⁸⁶.

Великою мірою придушення партизанського руху полягало в тому, щоб позбавити повстанців підтримки в населення. Населені пункти Житомирської, Рівненської, Кам’янець-Подільської, Волинської, Львівської, Тернопільської, Дрогобицької, Чернівецької та Закарпатської областей були блоковані військами Прикарпатського та Львівського військових округів, Українського та Закарпатського прикордонних округів, Українського округу внутрішніх військ. Лише на територію однієї Дрогобищини додатково було скеровано 81 тис. спеціально вимуштруваних карателів. У період від 10 до 20 січня 1946 р. по всіх селах було розташовано постійні військові гарнізони. На кожне село пересічно припадало 25-100, на райони – 2000-5000 бійців⁸⁷.

Блокада 1946 р. завдала великого удару по УПА. Її перший період тривав від розквартирування гарнізонів до виборів. Карателі проводили масові облави й

⁸¹ Колянчук О., Литвин М., Науменко К. Генералітет українських визвольних змагань. Львів, 1995. С. 141; Мірчук П. Степан Бандера – символ революційної безкомпромісовості. С. 107; Літопис УПА. Т. 28. С. 103; Макара В. Бойові друзі. Торонто, 1993. Т. II. С. 230; Сурмач. 1950. Червень. С. 16; Серпень. С. 10-13.

⁸² Шлях перемоги. Київ, 1997. 6 лютого. С. 5.

⁸³ ДАЛО, ф. п-1, оп. 1, спр. 393, арк. 9.

⁸⁴ Шлях перемоги. Мюнхен, 1972. 15 жовтня. С. 2.

⁸⁵ Білас І. Коли ж для України закінчилась друга світова війна? // Свобода народів. Львів, 1995. № 3. С. 48.

⁸⁶ Вільна Україна. 1946. 2 лютого. С. 7.

⁸⁷ Літопис УПА. Т. 9. С. 271.

обшуки. Обстежувалась кожна селянська хата. Використовувались спеціально дресировані собаки. Головним чином шукали криївки⁸⁸.

Особливо енергійно радянські спецслужби полювали за Р. Шухевичем. Вони мали інформацію, що він перебуває у Чорному лісі на Станіславщині. Цей лісовий масив неодноразово прочісувався, зазнавав авіаційних бомбових ударів. Однак Р. Шухевичу вдалося вислизнути із більшовицького кільця⁸⁹.

Провести чи зірвати вибори до Верховної Ради СРСР було справою політичної честі та ознакою сили ворогуючих сторін.

Крім військово-чекістських операцій органи радянської влади знову залучили до виборчої кампанії західноукраїнську інтелігенцію. Лише у львівській обласній газеті „Вільна Україна” було опубліковано близько 80 статей за підписами С. Стефаніка, К. Пелехатого, І. Вільде та інших про підтримку виборів⁹⁰.

Зі свого боку УПА широко розповсюджувала серед населення такі „Заклики до бойкоту так званих виборів до Верховної Ради СРСР”: „1. Сталінські вибори – це глум над демократією! Геть такі вибори! Ні один не ідемо до виборів! Хай живуть справжні вільні вибори в Українській самостійній державі! 2. Українці, геть Верховну Раду – імперіалістичне знаряддя в руках Сталіна! Хай живе УГВР! 3. Українці, світ дивиться на нас, як ми поставимось до сталінських виборів! Геть сталінські реакційні вибори, хай живе воля народів і людини. 4. Хто піде до виборів – той заплямує себе як зрадник народу! Він такий підлий, як сексот! Вічна ганьба зрадникам. 5. Хто голосуватиме за сталінських депутатів, той помагає поневолювати Україну! Зрадникам не буде прощення ніколи. 6. Колгоспники і колгоспниці! Правляча сталінська верхівка загнала Вас з поміщицького ярма у більшовицьке кріпацтво! Хай живе українська самостійна держава! 7. Робітники! Ні один не йдемо до виборів! Покажем нашим братам-робітникам за кордоном, – що і ми боремося проти власних експлуататорів. 8. Українська інтелігенція! Саботуймо сталінські вибори! Геть сталінське насилля над інтелігенцією! Хай живе вільна інтелігенція в українській самостійній державі! 9. Залізничники! За нечуваний визиск вашої праці відповідайте загальним бойкотом до Верховної Ради! Ні один з нас не віддасть

⁸⁸ Знайдених повстанців знищували на місці (у 1945 р. ще часом заарештовували). Трупи везли до району і там тримали по кілька тижнів у людному місці. Жоден день у січні 1946 р. не пройшов без збройної сутички між радянськими військовиками і бандерівцями. За даними пропагандистської служби ОУН, жахливі розправи постійно супроводжували каральний похід червоних загонів. У селі Черче Рогатинського району Станіславської області потрапила у полон група упівців. Командир карателів капітан Зв'язонц власноручно розстріляв усіх. Начальник Бібрського райвідділу внутрішніх справ на Львівщині Богомолів сокирою відрубав голову важкопораненому повстанцю Г. Паньківу. 13 січня загинув на хуторах біля села Тростянця Малого Золочівського району один із керівників місцевих оунівців І. Питльований („Гонта”). Йому відрізали голову, носили по вулицях міста Золочева і показували населенню, мовляв „ми вбили великого командира” (Самостійна Україна. 1998. Ч. 3. С. 20-21; Літопис нескореної України. Кн. 1. С. 586; Лялька Я. Передмова // Літопис нескореної України. Кн. 12. С. 33; Літопис УПА. 1985. Т. 11. С. 87).

⁸⁹ Літопис УПА. 1992. Т. 19. С. 154.

⁹⁰ ДАЛО, ф. П-3, оп. 1, спр. 466, арк. 3.

голос за сталінських держиморд! 10. Жінки! Визиск жінок в СРСР найбільший в світі! Всі як одна не йдемо до виборів! Геть сталінський визиск жінок! Хай живе справжня рівноправність жінки. 11. Українська молодь! Ведеш перед у боротьбі українського народу! Будь передовою і в бойкоті сталінських виборів. 12. Червоноармійці! Сталінська кліка готує нову війну і топче ваші демократичні свободи! Не голосуйте за катів Сталіна і його ставлеників. 13. Демобілізовані та інваліди війни! За ваші рани і кров Сталін платить визиском! Не йдемо до виборів! Смерть сталінським імперіалістам”⁹¹.

Жителям повстанці рекомендували, якщо їх примусять такі голосувати, „викреслювати всіх, хто там буде записаний”⁹². Поширювались чутки, що в Західній Україні найближчим часом буде проведений плебісцит про те, щоб західні області відійшли від України в окрему самостійну одиницю, що США будуть захищати інтереси західного регіону України. Підпілля переконувало селян, що в Москву приїхав посланець американського президента Г. Трумена з проханням виділити у самостійну державу західні області України⁹³. Бандерівське керівництво також наказувало місцевим організаціям: „не допускати, щоб представники місцевого населення входили у склад виборчих комісій. У випадку, якщо такі кандидати будуть, застосовувати до них погрози і терор; напередодні виборів знищити списки виборців; в ніч перед виборами знищити членів виборчих комісій; в день виборів вчинити паніку, для цього рекомендується піднімати стрілянину та організувати підпал виборчих дільниць”⁹⁴. У селі Зашкові на Львівщині упівці повісили К. Яблонську. На труп прикріпили записку: „Буде з кожним, хто агітує голосувати”⁹⁵.

Ситуація 10 лютого 1946 р. нагадувала атмосферу війни. Спроби провалити вибори мали місце у Брюховицькому, Радехівському, Рава-Руському, Перемишлянському та інших районах Львівської області. Бандерівці вчинили сім нападів на виборчі дільниці, 11 диверсій та ряд терористичних акцій. У багатьох місцях було порушено телефонний та телеграфний зв’язок⁹⁶, підірвано мости і заміновано дороги⁹⁷. У райцентрі Жовкві навіть вивісили плакат: „Смерть Сталіну! Слава УПА! Слава Степану Бандері!”⁹⁸ Найбільш активно повстанці діяли у Станіславській області, а саме у селах Галицького, Вигодського і Букачівського районів⁹⁹.

Населення, особливо у сільській місцевості, голосувало неохоче. Були випадки тотального бойкоту. Село Бунів Краковецького району Львівської області поголовно відмовилось прийти на виборчу дільницю¹⁰⁰. Влада застосову-

⁹¹ Там само. Спр. 422, арк. 104-106.

⁹² Там само. Спр. 424, арк. 20.

⁹³ ЦДАГО України, ф. 1, оп. 23, спр. 1706, арк. 35-36.

⁹⁴ ДАЛО, ф. П-3, оп. 6, спр. 176, арк. 359; ДАІФО, ф. П-І, оп. 1, спр. 343, арк. 45.

⁹⁵ ДАЛО, ф. П-3, оп. 1, спр. 436, арк. 57.

⁹⁶ Там само. Спр. 450, арк. 4.

⁹⁷ Вовк О. До історії виборів на Брідщині // Брідщина. Броди, 1995. № 5. С. 10.

⁹⁸ Жовківщина. Жовква; Львів; Балтимор, 1994. Т. 1. С. 242.

⁹⁹ Масловський В.И. В борьбе с врагами социализма. С. 119.

¹⁰⁰ ДАЛО, ф. П-3, оп. 1, спр. 435, арк. 163.

вала масовий терор і насильство. На вибори селян інколи вели під військовим конвоєм. У селі Крушельниці Сколівського району Дрогобицької області виборців страшенно били на дільниці. За спогадами письменника Р. Іваничука, у Коломиї на час виборів взяли навіть заручників із числа інтелігенції¹⁰¹.

Які ж політичні дивіденди отримали в результаті подій 10 лютого 1946 р. як більшовики, так і українські повстанці? Зрозуміло, що радянська влада переконалась ще раз у тому, що місцеве населення не є до неї лояльним. Однак це не завадило їй проголосити, що за кандидатів блоку комуністів і безпартійних віддали свої голоси понад 99% усіх виборців¹⁰². На відміну від сільських районів у багатьох містах вибори відбулись спокійно. Завдяки радянській залізній завісі про реальні наслідки виборчої кампанії не знав і не хотів знати Захід (а розбудити західноєвропейську громадську думку було одним із головних мотивів повстанської кампанії бойкоту). У результаті запеклого протистояння підпілля зазнало серйозних людських втрат¹⁰³.

Після виборів розпочався другий етап блокади УПА. 26 лютого 1946 р. з'явилося ще одне оголошення про амністію¹⁰⁴. Продовжувалися масові прочісування сіл і лісових масивів. Радянські органи вдавалися до нових методів для подолання повстанського руху: з'являються дуже численні рейдові провокаційні боївки МВС-МДБ, що діють партизанським способом. За свідченням дослідника ОУН-УПА Г. Дем'яна, на теренах дій повстанців карателі поширювали інфекційні захворювання. З цією метою чорний ринок масово наводнили ампулами з бактеріями висипного та поворотного тифу, які продавалися під виглядом препаратів від названих недуг. Через це вся Верховина була охоплена такою епідемією тифу, якої тут ще ніколи не було¹⁰⁵.

Навесні 1946 р. більшовики застосували метод масового палення лісів¹⁰⁶. У лісовому комплексі Лопатин – Грицеволья на Львівщині карателі спалили 3 600 моргів лісу, а між Топоровом і Трійцею – 9 000 моргів. Було знищено майже всі соснові ліси на Ковельщині (т. зв. Цуманський спалений цілком)¹⁰⁷. Одночасно палились підлісні села¹⁰⁸.

Усе більше проріджувались лави провідного активу ОУН-УПА. 17 лютого 1946 р. біля села Рудників Маневецького району Волинської області загинув популярний упівський командир П. Олійник („Еней”). 24 лютого у Чорному лісі було вбито знаменитого В. Андрусика („Грегота”, „Різуна”). Його тіло виставили на пострах населенню навпроти драмтеатру ім. І. Франка у Станіславі¹⁰⁹. 1 берез-

¹⁰¹ Люди підпілля. Лондон, 1958. С. 119; У боротьбі за волю під бойовими прапорами УПА. С. 128; *Іваничук Р.* Благослови, душе моя, Господа. Львів, 1993. С. 50.

¹⁰² *Масловський В.И.* В боротьбе с врагами социализма. С. 127.

¹⁰³ Літопис УПА. 1987. Т. 16. С. 305.

¹⁰⁴ ДАЛО, ф. П-3, оп. 1, спр. 243, арк. 36.

¹⁰⁵ *Дем'ян Г.* Сколівщина у повстанському русі... // Воля і Батьківщина. 1996. Ч. 2. С. 57.

¹⁰⁶ За самостійність. 1947. № 11-12. С. 2.

¹⁰⁷ *Дяків-Горновий О.* Ідея і чин. С. 355.

¹⁰⁸ За самостійність. 1948. № 3-4. С. 19; Визвольна політика. Мюнхен, 1949. Ч. 20. С. 39.

¹⁰⁹ Літопис УПА. Т. 19. С. 5; Літопис нескореної України. Кн. 2. С. 387.

ня біля села Пацикова на Станіславщині загинув курінний УПА П. Вацик („Прут”). Його тіло привезли до Станіслава, де на цілий тиждень повісили на ратуші з написом „командир банд”, після чого проволочили вулицями міста¹¹⁰. Приблизно у той самий час у лісі біля села Кривого Бережанського району Тернопільської області разом з дружиною загинув крайовий провідник ОУН Подільського краю І. Шанайда („Данило”, „Нестор”, „Ярослав”). 17 березня у Сколівському районі Дрогобицької області пораненим потрапив у полон командир УПА, син Дмитра Вітовського Ярослав („Зміюка”, „Андрієнко”); в лікарні він зробив спробу себе задушити. Ярослава Вітовського стратили 29 квітня 1947 р. у Києві¹¹¹.

Блокада закінчилась у квітні 1946 р. Її завершення ознаменувалось певним спалахом активізації УПА¹¹². Навіть було здійснено новий рейд у Словаччину¹¹³. Керівництво повстанського руху переслідувало не стільки військові, скільки політичні цілі. Р. Шухевичу було надзвичайно важливо продемонструвати, що більшовицька акція не мала успіху й УПА продовжує діяти. Однак реалії виявились жорстокішими. Згідно з оцінкою П. Мірчука, під час блокади загинуло приблизно 5 000 підпільників і повстанців¹¹⁴. Становий хребет повстанського руху було зламано. Тепер ініціатива повільно, але неухильно почала переходити до радянської влади.

Під час блокади де-юре було покинчено із Греко-католицькою церквою. Підпілля намагалося зупинити цей процес. 12 листопада 1945 р. Р. Шухевич видав інструкцію: „Бойкотувати всіх священників, що перейшли на православ'я чи підписали заяву приступлення до ініціативної групи Костельника. Батьюшок, що приїхали зі Сходу, із села виганяти. Якщо більшовики замикають церкви, хай народ силою розмикає і молиться. Розшифрувати перед населенням священників, що перейшли до ініціативної групи. Якщо вони конспірують – вислати стрільців, перебраних в енкаведівській однострій, щоб ті намовили даного священника до переходу на православ'я. Тоді даний священник буде оправдовуватися і покаже документ переходу. Потім спокійно стрільці відходять, а в кілька днів на зібранні населення його розконспірують”¹¹⁵. У селі Гур'ї Дрогобицької області повстанці провели віче, де закликали триматись батьківської віри і погрозували священнику. Аналогічні збори відбулись у селі Дріжжеві Дублянського району Львівської області. Священника Винницького із Жовківського району Львівської області, що прийняв православ'я, повстанці пограбували, а потім передали лист, щоб він забирався з району¹¹⁶.

Оунівці навіть виробляли план убивства Г. Костельника. їх відговорив К. Шептицький, який вважав, що тоді органи радянської влади повністю

¹¹⁰ Содоль П. Українська Повстанча Армія. 1943-49. Довідник другий. С. 115.

¹¹¹ Там само. С. 17.

¹¹² ДАЛО, ф. П-3, оп. 1, спр. 424, арк. 104, 146, 153, 160.

¹¹³ Сокольський О. Дивізія „Галичина”... С. 12-14.

¹¹⁴ Мірчук П. Роман Шухевич. С. 154.

¹¹⁵ Бондаренко К. Ще один документ... С. 16.

¹¹⁶ Греко-католицька церква в 1944-1991 рр. // Український історичний журнал. 1996. № 4. С. 111.

розгромлять залишки УГКЦ. Було спробовано інший варіант. За свідченням посланця проводу ОУН священника Й. Кладочного, восени 1945 р. він зустрівся з Г. Костельником і передав йому пропозицію підпілля: облишити свою діяльність і тоді ОУН викраде його. Він нібито шезне, а насправді таємно виїде за кордон. Г. Костельник, вислухавши пропозицію, заявив, що не відступить від своєї позиції. Й. Кладочний запитав, чи це „його остаточне рішення, чи, можливо, він хоче подумати над тим, як йому треба поступити”. „Ні, я сказав своє останнє слово”¹¹⁷. Львівський церковний собор 1946 р. прийняв постанову про скасування ухвали Берестейського собору 1596 р. і таким чином ліквідував Греко-католицьку церкву.

Блокада 1946 р. змусила керівництво ОУН-УПА замислитись про доцільність видозміни повстанського та підпільного руху. У червні, в селі Вишках Козівського району Тернопільської області відбулась конференція Головного Проводу ОУН. Було вирішено поступово демобілізувати відділи УПА і від повстанської боротьби перейти до підпільної, здійснюючи замість масштабних воєнних операцій атентати, напади на відділи МВС-МДБ, політично-пропагандистські акції. УПА фактично припинила своє існування. Проте окремі упівські бойові одиниці продовжували функціонувати на Підкарпатті, Дрогобиччині та Гуцульщині¹¹⁸.

У політичному плані підпілля продовжувало сподіватись на допомогу Заходу. На той час в Україні вже знали про фултонську промову У. Черчілля від березня 1946 р. із закликом до холодної війни. Страх охопив населення СРСР. Жителі кинулись у магазини, біля прилавків негайно вирости черги, а ціни в комерційній торгівлі підскочили у два-три рази. Це переконало лідерів ОУН у неминучості швидкого вибуху війни між Радянським Союзом і західними демократіями¹¹⁹.

Після Львівського церковного собору певна частина незгідних священників, ченців та віруючих перейшла у підпілля. Було вирішено скоординувати дії каткомбної Церкви та ОУН. З цією метою лідер греко-католицьких нелегалів М. Хмільовський під псевдонімом „Микола Лавренівський” був кооптований до складу УГВР¹²⁰.

У другій половині 1946 р. діяльність ОУН проходила в кількох площинах. Перш за все бандерівці виступали проти колективізації, яка розпочиналась у західних областях. Було вчинено 2 598 акцій, спрямованих проти насадження

¹¹⁷ Шкраб'юк П. Виноградник господній. Львів, 1995. С. 215-220.

¹¹⁸ Літопис УПА. 1990. Т. 18. С. 11; Макар В. Бойові друзі. Т. II. С. 67; Косик В. Історична роль ОУН-УПА в боротьбі за Українську Державу // Шлях перемоги. Львів, 1992. 17 травня. С. 5.

¹¹⁹ Бедрій А. ОУН і УПА. С. 38; Літопис УПА. Т. 24. С. 433; Зубкова Е.Ю. Мир мнений советского человека. 1945-1948 // Отечественная история. 1998. № 4. С. 104.

¹²⁰ Боцюрків Б. Придушення української греко-католицької церкви в СРСР та Польщі в повоєнні часи // Сучасність. 1990. Ч. 7-8. С. 131; Ленінська молодь. Львів, 1970. 11 серпня. С. 3.

колективних господарств¹²¹. Також були здійснені спроби зриву державних хлібозаготівель¹²².

Залюкуюче-деморалізуючий характер мала терористична діяльність оунівців. Жертвами часто ставали фінагенти. Ці збирачі податків, у силу своїх службових обов'язків, користувались серед селянства заслуженою й одіозною репутацією грабіжників та „більшовицьких кровососів”¹²³. У містах бандерівські бойовики влаштовували полювання на радянських та партійних працівників, особливо із числа приїжджих. У червні 1946 р. у передмістях Львова Знесінні та Замарстиніві постійно знаходили трупи вбитих росіян¹²⁴. За підрахунками Н. Андрусяка, лише на одній Стрийщині було знищено понад 100 більшовицьких активістів¹²⁵.

Продовжувались диверсії на залізниці. Так, неподалік від міста Кам'янки-Буської Львівської області було підірвано поїзд Львів-Вільнюс¹²⁶.

Через специфічні умови підпільної реальності наказ Р. Шухевича про перехід на нові форми боротьби надходив на місця із великим запізненням. Тому надалі тривали відкриті зіткнення УПА із військовими відділами МВС-МДБ. З квітня по 1 вересня 1946 р. упівці 1 017 разів вступали у невеликі збройні сутички з карателями¹²⁷.

Радянська влада продовжувала чинити тотальний наступ на підпілля. Згідно з постановою ЦК КП(б)України „Про боротьбу з бандитизмом і оунівським підпіллям”, районні комітети партії спільно з райвідділами МВС-МДБ виробили конкретні плани щодо знищення районних і окружних проводів ОУН. Уся територія західних областей була поділена на дільниці, куди були призначені відповідальні працівники МВС. З метою координування своїх дій органами МВС-МДБ для ліквідації відділів УПА, що діяли на межах районів, були створені спеціальні оперативні групи по 2-3 чол. з найбільш досвідчених чекістів¹²⁸. Війська МВС-МДБ, дислоковані у західних областях, комплектувались призовниками, чий світогляд сформувався вже за часів радянської влади. Це були віддані більшовицькому режимові бійці, зовсім не схожі на фронтовиків 1945 р., що не виявляли агресивності до повстанців¹²⁹.

¹²¹ *Масловский В.И.* В борьбе с врагами социализма. С. 118. Інколи мали місце і трагікомічні випадки. У селі Рокитному Львівської області на майдані біля церкви більшовицький пропагандист почав агітувати місцевих селян за колгосп. Несподівано з'явилися повстанці і роззброїли його охорону. Агітатор заявив, що виголосить промову на захист УПА. Йому дали це зробити. Виступ виявився вдалим. Умільця-лектора бандерівці відпустили і дали на дорогу пропагандистської літератури (В рядах УПА. Нью-Йорк, 1957. С. 104).

¹²² ДАЛО, ф. П-3, оп. 1, спр. 424, арк. 164; *Цебак С.* Як йшли до бою ми за землю святу // За вільну Україну. 1992. 11 серпня. С. 2.

¹²³ ДАЛО, ф. П-3, оп. 1, спр. 424, арк. 65.

¹²⁴ Літопис УПА. Т. 16. С. 276.

¹²⁵ *Андрусяк Н.* Нарис історії Бойківщини // Бойківщина. Монографічний збірник матеріалів про Бойківщину. Філадельфія; Нью-Йорк, 1980. С. 172.

¹²⁶ АУСБУЛУ, кримін. спр. П-26106, арк. 50.

¹²⁷ *Лялька Я.* Передмова. С. 37.

¹²⁸ ДАЛО, ф. П-3, оп. 2, спр. 109, арк. 192.

¹²⁹ *Хома І.* Перехід через кордон // Сучасність. 1978. Ч. 7-8. С. 222-223.

Радянські каральні органи дедалі більше розширювали мережу секретних співробітників. Багато заляканих жителів давали підписку такого змісту: „Я (прізвище, ім'я, по батькові) виявляю добровільне бажання допомогти органам радянської влади у виявленні всіх її ворогів, про що зобов'язуюсь чесно доносити органам МВС. Про моє співробітництво з органами МВС я нікому ні під яким виглядом зобов'язуюсь не розголошувати. Якщо ж я порушу цю обіцянку, то буду відданий під суд військового трибуналу. Матеріали, які я буду давати органам МВС, буду підписувати (вказано псевдонім). Дата. Підпис”¹³⁰.

Чекісти спробували використати опозицію в підпіллі. У травні 1946 р. на Волині прихильники С. Янішевського („Далекого”), особистого ворога Р. Шухевича, мали бойові сутички із правовірними оунівцями¹³¹. Їхньому ватажкові було запропоновано здатися. Однак „Далекий” продовжував діяти на власний розсуд і ризик¹³².

Застосовувався і далі такий перевірений метод тероризування населення, як вивіз родин підпілників. У 1946 р. було депортовано 2 612 сімей чисельністю 6 650 осіб¹³³.

Усі ланки радянського карально-репресивного апарату були спрямовані на боротьбу проти ОУН. Боротьба зі справжньою злочинністю для міліції, скажімо, вважалась другорядною справою і не була належним чином організована¹³⁴. Тим часом кримінальний бандитизм зростає високими темпами. У Львові активно діяла кримінальне угруповання „Чорна кішка” (аналогічні бандформування оперували тоді у Москві, Ленінграді)¹³⁵.

Кардинальні репресивні заходи більшовицького режиму давали значні наслідки. Так, у Львівській області за жовтень-грудень 1946 р. було вбито 168 і заарештовано 469 членів ОУН¹³⁶. Відбулися серйозні провали у керівних структурах підпілля. 20 липня у Львові на вул. Академічній заарештували крайового провідника СБ Григорія Пришляка¹³⁷. Органи МДБ виявили у селі Озерянах на Тернопільщині друкарню Головного Проводу ОУН. Це означало припинення видання підпільного офіціозу – журналу „Ідея і чин”¹³⁸. 1 листопада 1946 р. у бункері біля села Липи Болахівського району Станіславської області загинув провідник ОУН Карпатського краю Я. Мельник („Роберт”) з дружиною А. Король та охороною¹³⁹ 15 грудня у Перечинському районі Закарпатської області

¹³⁰ ЦДАВО України, ф. 3833, оп. 1, спр. 242, арк. 2.

¹³¹ ЦДАВО України, ф. 3838 (З'єднання північних груп Української Повстанської Армії „УПА-Північ”), оп. 1, спр. 95, арк. 129.

¹³² Гладков Т., Федрицький А. Поединок // Со щитом и мечем. Львов, 1988. С. 139.

¹³³ Мороз О., Злупко С. Українське селянство... С. 159.

¹³⁴ Поліковський М. Окупаційний режим у Західній Україні після вигнання німецьких загарбників // Розбудова держави. Київ, 1994. № 4. С. 47.

¹³⁵ ДАЛО, ф. П-3, оп. 1, спр. 409, арк. 80.

¹³⁶ Там само. Оп. 2, спр. 109, арк. 177.

¹³⁷ Шлях перемоги. Київ, 1998. 15 квітня. С. 2.

¹³⁸ Дзьобан О. Матеріали до історії антибільшовицького руху Опору у Львові 1945 – початку 1946 рр. // Україна в минулому. Вип. VII. С. 168.

¹³⁹ За вільну Україну. 1996. 23 січня. С. 2.

було знищено пробандерівську організацію „Закарпатські українські повстанці” на чолі з К. Писанко-Лисенком¹⁴⁰. 18 грудня 1946 р. до рук МДБ потрапив майор УПА, командир військової округи „Буг” В. Левкович („Вороний”, „Данило”, „Чернець”, „Холод”)¹⁴¹. Він був засуджений до смертної кари, яку потім замінили на 25 років тюремного ув’язнення¹⁴².

Великі людські жертви завжди супроводжували діяльність ОУН-УПА. Але у другій половині 1946 р. з’явилися ще більш загрозливі симптоматичні тенденції.

У листопаді 1946 р. міністр внутрішніх справ України звернувся до „українсько-німецьких націоналістів” з черговою пропозицією припинити боротьбу і зголоситись, бо інакше їх винищать¹⁴³. На відміну від попередніх часів, це подіяло. Середовище ОУН-УПА переживало політичну й організаційну кризу. Оунівські підпільники та стрільці повстанчих відділів, не бачачи реальної віддачі від своїх дій, починали зневірюватись у конечній перемозі. Дезертирство з УПА набуло широких масштабів¹⁴⁴.

Бандерівці майже повністю втратили політичний вплив у таких нетрадиційних оунівських регіонах, як Буковина і Закарпаття. Західноукраїнська інтелігенція слухняно працювала на комуністичний режим. Відомі науковці, літератори, діячі культури постійно виступали в періодичній пресі, на радіо, у публічних лекціях із критикою „злочинної сутності українського буржуазного націоналізму” і демонстративно клялись у відданості ідеям Комуністичної партії Леніна – Сталіна¹⁴⁵. Зміцнювались органи радянської влади, причому до них пішли працювати корінні жителі. Так, у липні 1946 р. у виконкомах районних і сільських Рад нараховувалось 87,5% працівників із місцевого населення¹⁴⁶. Зростала мережа і кількість партійних організацій. Наприклад, у 1946 р. у Львівській області до лав ВКП(б) було прийнято 599 осіб, до кандидатів – 648, серед них немало місцевих¹⁴⁷. Посилив роботу серед молоді комсомол, що призвело до збільшення чисельності його членів¹⁴⁸.

Наказ Р. Шухевича про перехід на нові шляхи боротьби був кроком розумним, але вимушеним. У будь-якій тоталітарній державі конспірація має неподолані протиріччя: чим ширші масштаби масової конспіративної діяльності, тим більше ризику, що її учасники будуть викриті. З іншого боку, чим вона глибша, тим менше шансів викрити її, але в такому разі вона віддаляється від своєї реальної мети – завоювання мас, при допомозі яких повинен

¹⁴⁰ *Василевський-Вірний П.* Таємниці „особой папки” Сталіна... С. 63.

¹⁴¹ ДАЛО, ф. П-3, оп. 2, спр. 109, арк. 188.

¹⁴² *Лялька Я.* Передмова. С. 46.

¹⁴³ Там само. С. 40.

¹⁴⁴ Centralne Archiwum Wojskowe w Warszawie (далі – CAW), IV. 501. 1/A (Sztab Generalny Wojska Polskiego z 1945-1950), Sygn. 663, k. 14.

¹⁴⁵ Львівська наукова бібліотека ім. В. Стефаника НАН України, від. рукописів, ф. 206 (Щурат), од. зб. 634/15, с. 1.

¹⁴⁶ *Масловский В.И.* В борьбе с врагами социализма. С. 113.

¹⁴⁷ *Поліковський М.* Окупаційний режим у Західній Україні... С. 46.

¹⁴⁸ Суспільно-політичний розвиток західних областей УРСР. 1939-1989. Збірник документів і матеріалів. Київ, 1989. С. 105-109.

бути повалений режим¹⁴⁹. Хотів того чи не хотів Р. Шухевич, але його нова тактика вела до ізоляції підпілля від населення.

Боротьба вступила у вирішальну фазу, але тепер уже домінувала радянська влада.

Очевидно, збройна боротьба УПА й ОУН у 1945-1946 рр. у конкретних умовах перемоги Радянського Союзу у Другій світовій війні і зміцнення його міжнародних позицій не мала шансів на успіх, на те, щоб відстояти національні права українців. Важко було навіть припустити, що кількадесят тисяч погано озброєних людей зможуть визволити Україну, борючись проти потужної радянської каральної машини. Розрахунки керівників українського повстанського руху та бандерівського підпілля ґрунтувались на неправильній оцінці міжнародної ситуації – вони засновувались на сподіваннях на майбутній конфлікт між СРСР та західними демократіями. Поразки повстанців у 1945-1946 рр. спричинили поступовий відхід місцевих жителів від підтримки бандерівського руху Опору. Ця політична тенденція означала для оунівського підпілля неможливість реалізації своїх стратегічних планів щодо завоювання української незалежності. Бандерівський рух вступив у стадію агонії, яка розтягнулась на декілька років.

Yuri KYRYCHUK

**The Guerilla Struggle of UPA (Ukrainian Insurgent Army) –
OUN (Organization of Ukrainian Nationalists)
in Western Ukraine in 1945-1946**

After the victory of the Soviet Union in the Soviet-German War of 1941-1945 the only serious contender with Soviet authorities in Ukraine was Bandera's movement of resistance in Ukraine's western regions. In its confrontation with the Stalinist regime this movement continued guerilla warfare relying on its own power. In 1945-1946 there was a dual authority in Ukraine's western region: UPA (Ukrainian Insurgent Army) – OUN (Organization of Ukrainian Nationalists) controlled the countryside while territories under the Soviet Army's control were limited to urban centers, railways and important strategic sites. The majority of Western Ukraine's population supported the insurgents. Soviet authorities employed a variety of methods to suppress the Ukrainian movement of national liberation: punitive measures, deportations of the local population in the interior of the USSR, amnesty campaigns, and an anti-OUN propaganda. However, the most important tool in the struggle against insurgents had remained crude military force. As a consequence, in 1945-1946 UPA detachments and the OUN's underground network suffered heavy losses in engagements with Soviet military forces and special

¹⁴⁹ Желев Ж. Фашизм. Тоталитарное государство. Москва, 1991. С. 275.

Юрiй КИРИЧУК

forces of the Ministry of Interior and Ministry of State Security. Expectations placed by the UPA command and leaders of Bandera's underground network on eventual conflict between the USSR and western democracies failed. Insurgents' defeats and cruel punitive and repressive measures applied by the authorities to the local population gradually weakened support of the Resistance by Western Ukraine's peasantry. Although the guerilla struggle of UPA-OUN lasted for almost another decade, the impossibility of implementation of its far-reaching plans to achieve Ukraine's independence became increasingly self-evident.